

Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumile

Märt Pöder
sündinud 11.09.1979
elukohaga Jakobi 13-2, Tartu 51006
kontaktitav gafgaf@infoaed.ee

VVK 12.06 TOIMINGU VAIDLUSTATMINE

Valimiskomisjoni (VVK) esimees eemaldas 12.06.2025 koosoleku¹ neljanda päevakorrapunkti “Hääletamisedeli teksti värvi ja turvaelementide kehtestamine 2025. a toimuvateks kohaliku omavalitsuse volikogu valimisteks” arutamise ajaks koosolekult kolm osalenud vaatlejat². Kuna tegu oli RKVS §12 lg3 kohaselt avaliku koosolekuga, mille kinniseks kuulutamiseks pole seadusandja ette näinud võimalust, siis toimis koosoleku juhataja minu kui koosolekul osalenud vaatleja suhtes õigusvastaselt.

Arvestades, et 6.03.2025 VVK avalikult koosolekult eemaldamist oli Riigikohus kaasuses 5-25-3 arutanud ja otsustanud, et toona oli eemaldamine õigustatud üksnes koosoleku vormist tuleneva riski tõttu AvTS alusel asutusesiseseks kasutuseks kuulutatud teabe lekkimisele elektroonilises kanalis, polnud vaatlejatele teada, et ja mis alusel üldse saaks toimuda eemaldamine VVK avalikult füüsiliselt koosolekult.

Kuna koosoleku juhataja koosoleku päevakorra kinnitamisel selgitas, et ühe päevakorrapunkti raames arutatakse ka asutusesiseseks kasutuseks kuulutatud teavet ja et kui selle punktini jõutakse, siis peaks õigustamatud isikud lahkuma, ei järeldunud sellest teavitusest, kes konkreetselt võiks sellised isikud olla. Kuna koosoleku juhataja oli alustuseks ühemõtteliselt rõhutanud, et sõnaõigus koosolekul on üksnes valimiskomisjoni liikmetel ja kutsutud külalistel, siis ei olnud võimalik seda tulevikku suunatud juhust ka koosoleku alguses mõistlikul viisil täpsustada. Arvestades, et neljanda päevakorrapunkti aruteluni ei pruukinuks koosolek üldse jõuda, ei olnud põhjust koosoleku juhataja juhiste jaoks vaikimise osas mööndusi teha enne, kui see osutub hädavajalikuks.

Selline hädavajadus tekkis esmalt põgusalt, kui esimeste punktide arutelu ajal koosoleku juhataja pöördus minu poole üllatava küsimusega, et ega ma ei salvesta, millele vastasin küsimuse ajendist ja eesmärgist aru saamata siiski eitavalt. Hädavajadus kasvas aga vältimatuks, kui koosolek jõudis neljanda päevakorrapunkti ning koosoleku juhataja palus koosolekult lahkuda isikutel, kelle nimekirja ta ei täpsustanud, kuid andis mõnikümme sekundit pärast oma avaldust pilguga mõista, et võis pidada silmas mõnda vaatlejatest või koguni kõiki vaatlejaid.

Koosoleku juhataja poolt vaatlejatele kohustuslikuks tehtud vaikimise kohustust kõige vähem rikkudes ja vaatlejate vajadust saada eemaldatavate isikute osas selgust näis kõige tõhusamalt toetavat palve selgitada, mis alusel koosoleku juhataja koosolekult lahkuda palub.

Sellise palve lakoonilise esitamise peale koosoleku juhataja teatas, et ei soovi seda täpsustada, mille peale selgitasin omalt poolt, et sellise aluse või põhjuse teadasaamisest võiks siiski olla abi, eelistatult kirjalikus vormis, aga miks ka mitte suuliselt, tuues eduloona näiteks koosoleku esimeste päevakorrapunktide arutelu kõrval toimunud tulemuslikku infovahetust minu ja koosoleku juhataja vahel. Osutasin ka koosoleku juhataja rollist tulenevale vastutusele oma avaldusi selgitada, kui need pole tehtud arusaadavaks või pole aru saada, kas ta teeb avaldusi eraisiku või koosoleku juhatajana koos rolliga kaasnevate õiguste, kohustuste ja vastutusega.

Koosoleku juhtaja keeldus selgitustest, teatas, et tuleb olukorda lahendama kutsuda politsei ning kuulutas välja 10-minutise vaheaja. Kümnekonna minuti pärast saabusid kaks politseinikku, keda saatis RVT juht. Politseinikud ja RVT juht asusid suhtlusse ülejäänud kahe vaatlejaga, kes paistsid avaldavat politseinikele oma hämmastust, et kuigi nad on avalikul koosolekul, siis eeldatakse neilt omal algatusel lahkumist ilma ühemõtteliselt arusaadavaks tehtud korralduseta.

Politseinikud palusid kahel vaatlejal näidata isikut tõendavat dokumenti, mida paluti mõne aja pärast näidata ka mul. Tekkinud intensiivses ja kõrvalt raskesti jälgitavas mõttevahetuses politseinike, RVT juhi ja vaatlejate vahel astusin lõpuks ka ise politseinikega kontakti ja selgitasin, et olen oma koosoleku juhatajale esitatud küsimusega ilmselt olukorra põhjustaja, kuid mulle tõepoolest tundub, et avalikus asutuses toimuva avaliku koosoleku puhul võiks eeldada arusaadavat selgitust, et kes ja mis alusel üldse peab koosolekult lahkuma.

Minu avalduse järel sekkus arutellu ka koosoleku juhataja, kes paistis andvat ühele vaatlejatest korralduse lahkuda ning reageeris lõpuks ka minu palvele selgituseks väitega, et koosolekult tuleb lahkuda, kuna päevakorrapunkt on “kinnine” ja et sellele asja olevat teinud selgeks Riigikohus oma äsjases kaasuses. Eeldades, et koosoleku juhataja peab silmas kaasust 5-25-3, juhtisin vestluspartnerite tähelepanu asjaolule, et see väide ei vasta tõele.

Seejärel lahkusid vaatlejad koosolekult, lahkumiseks korralduse saanud vaatleja eskorditi välja koosoleku toimumispaigast ega naasnud, kuid mina jäin koos teise kolleegiga ootama samasse saali, kuhu paigutati kolm vaatlejat ootama ka enne koosoleku algust. Ootasime seal, kuni meid paarikümne minuti pärast kutsuti koosolekuruumi viienda päevakorrapunkti aruteluks, mis polnud kuulutatud “kinniseks”.

Kui koosolek oli lõppenud, uurisin koosoleku juhatajalt, kas saaksin enne kinnitamist ülevaatamiseks selle äärmiselt segaste asjaoludega koosoleku protokoll, millest koosoleku juhataja keeldus. Esitasin koosoleku salvestuse saamiseks ka 13.06.2025 teabenõude, millele pole info@valimised.ee korrespondendid veel kaebuse esitamise ajaks vastanud ja seetõttu pole mul olnud võimalik kaebuse faktilisi asjaolusid sõltumatust allikast üle kontrollida, kuid tegin ülal oma parima³.

Koosolekult eemaldamisega ilma seadusliku aluseta on koosoleku juhataja rikkunud minu kui vaatleja õigust osaleda VVK avalikul koosolekul ja jälgida seal toimuvat. Ilmselt on ebasoovitav olukord, kus pole selge, kas seadusandja on VVK koosolekute avalikkust jaatanud teadliku valikuna või mitte (5-25-3 p25). Vaatlejana ei saa ma nõustuda seisukohaga, et vaatlemise näol on esmajoones tegu abstraktse “inimeste informeeritusega valimiste korraldusest” (p19), vaid demokraatlikel valimistel on spetsiifiliselt vaatlejate ülesanne veenduda valimiste korralduse ja tulemuse kindlakstegemise oluliste sammude korrektsuses.

Kui valimiste korraldus sellist võimalust ei taga, siis pole ilmselt tegu päriselt demokraatlike valimistega, sest valijatel peab olema võimalus veenduda, et nende tahe kandub moonutusteta üle valitud esinduskogusse. Sellist tagatist ei paista riigiõiguslikust vaatenurgast saavat anda mõni rahvast kui PS §1 kõrgeima riigivõimu kandjast ja §56 hääleõiguslike kodanike kaudu riigivõimu teostajast madalam entiteet, mistõttu järeldan, et seda peab saama teha vahetult rahvas ise ehk tüüpiliselt hääleõiguslikud kodanikud, kes vaatleja rolli astununa peavad omama võimalust piisava detailsusega jälgida valimiste olulisi samme, et nad saaksid anda sisuliselt hinnata läbiviimise ja kindlaks tehtud tulemuse korrektsust.

Riigikohus on kaasuse 5-25-3 punktis 19 spekulereb sellise vaatlemise vahetuse või otsesuse seoste üle PS §60 lõike 1 kolmanda lausega, kitsendades seal nimetatud otsesust hääletamisotsuse realiseerimisele, kuid jätab tähelepanuta, et sellise otsuse tegelikus teostumises veendumine peab olema huvitatutele hääleõiguslikest kodanikest või teistele sarnastele huvirühmadele samuti tagatud. Kuigi selline rahva võimu teostamine valimistel ja kontrolli õigus valimiste sammude üle võib olla rohkem seotud PS §1 ja §56 osutatud põhimõtetega, rakendub laiem põhimõte ilmselt ka PS §60 lõike 1 kolmanda lause spetsiifilises kontekstis.

Eelnevast tulenevalt taotlen Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumilt, et:

- Tunnistataks õigusvastaseks VVK 12.06 toiming, millega eemaldati mind vaatlejana VVK avalikult koosolekult;
- Hinnataks RKVS §12 lg3, §19⁴ jt vaatlemist puudutavate sätete põhiseadusele vastavust ses suhtes, et kas need täidavad oma oletatavat eesmärki või on seadusandja jätnud vaatlemise sätestamisel liialt palju lahtiseks.

Politsei jm jõuorganite ilma hea põhjuseta, aga ilmselt ka üldse kaasamine valimisprotseduuridesse on äärmuslik samm, mis on omane pigem diktatuuridele kui elutervele demokraatialle. VVK ja RVT üpris varjamatu vaenulikkus vaatlejate suhtes, mis leiab üha sagedamini ka praktilise ja täiesti avaliku väljundi⁴, annab märku sellest, et vaatlejate õigused võivad olla ebapiisavalt tagatud ning kaalukauss valimiste korraldaja ja järelevalvaja poole kaldu. Vaenulikkuse ja kuritarvituste põhjuseks võib muidugi ka olla valimiste korraldus, mis tahab vaatlejate eiramise või üksnes

nominaalse kaasamise teel enda elu mugavamaks teha.

VIITED

1. *Vabariigi Valimiskomisjoni koosolek 12. juunil 2025* (RVT 10.06.2025)
2. *Luhunud poliitlubadus: mobiiliga sel sügisel valimistel hääletada ei saa* (Õhtuleht 14.06.2025)
3. Vt ka *Kuidas me üheskoos peatasime m-hääletuse* (Pöder 12.06.2025)
4. *M-valimiste riskidest* (Riigikogu 16.06.2025)